

ІМПЕРАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ У ТВОРАХ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Імператив в українській мові є граматичною категорією дієслова, що, виражаючи відношення дії до дійсності, відображає волевиявлення мовця, має власну парадигму особових форм, яка реалізується системою специфічних синтетичних і аналітичних одиниць, що характеризуються широким спектром модифікацій спонукального значення при відповідному інтонаційному оформленні. В українській мові імператив характеризується системою спеціальних показників, які відрізняють його від інших категоріальних ознак українського дієслова: хоча імператив і є дієслівною формою, все ж функціонально, семантично і просодично він виражає не процес, не дію як таку, а волевиявлення мовця – його наказ чи побажання того, щоб хтось здійснив дію.

Тому, ґрунтуючись на понятті „синтаксичного наказового способу” та проаналізувавши твори Павла Загребельного, відзначаємо, що ядро імперативної парадигми складають такі одиниці:

1) **синтетичні форми наказового способу** (79,55%): а) форми 1-ої особи множини (2,95%), напр.: *Будь ласочка! Давайте вип'ємо за все!* (Гола душа, 61); б) форми 2-ої особи однини та множини (76,6%, де 36,35% – форми однини та 40,25% – форми множини), напр.: *Призначення твоє на землі й у світі: читай!* (Роксолана, 40); *Свисніть, коли що!* (Добрий диявол, 16);

2) **аналітичні форми наказового способу** (10,39%) (сполучення дієслів із частками *хай* (*нехай*), *бодай*), напр.: *Нехай шуки їдять руки, А плотиці – біле лице, Нехай нелюб не любить, Біле лице не цілує. Нехай пісок очі точить...* (Роксолана, 34).

Периферію імперативності формують такі граматичні одиниці:

а) **інфінітив** (1,58%), напр.: *Непомітно віддавала служебкам найдивніші повеління й виказувала забаганки: подати гашу з напоєм,*

поправити одяг, *підкласти* подушку під ноги, *погладити* волосся, *почухати* за вухом, *ласкаво лоскотнути* п'ятку (Роксолана, 164);

б) **форми умовного способу** (1,53%), напр.: ... *Приймайте* земляка. **Щоб довезли** мені його до Києва цілим і неушкодженим (Дума про невмирущого, 44);

в) **форми майбутнього часу дійсного способу** (1,48%), напр.: *Ти **різатимеш*** баранів і курей тут, перед моїми очима (Роксолана, 87);

г) **перформативи** (2,57%), у яких волевиявлення передається за допомогою сполучень слів типу *наказувати, просити, веліти* і под. з інфінітивом, напр.: **Прошу** негайно **очистити** моє помешкання. *І щоб вашої ноги тут більше!* (Гола душа, 16);

г) **речення з недієслівними формами** (2,84%), напр.: **Весло!** *Беріть весло, не пускайте його в латаття!* (Добрий диявол, 81); **Запустити! Машини! Негайно! Уперед!** (Добрий диявол, 98).

Проаналізований матеріал дозволяє виділити і класифікувати засоби вираження імперативного значення сучасної української мови за такими мовними рівнями: інтонаційним, морфологічним, морфолого-синтаксичним та синтаксичним.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Гола душа – Загребельний П. Гола душа. – К.: Преса України, 1996. –160 с.

Добрий диявол – Загребельний П. Добрий диявол. – К.: Дніпро, 1981. – 160 с.

Дума про невмирущого – Загребельний П. Дума про невмирущого. – К.: Молодь, 1985. – 230 с.

Кларнети ніжності – Загребельний П. Кларнети ніжності. – К.: Молодь, 1985. – 230 с.

Роксолана – Загребельний П. Роксолана. – К.: Євроекспрес, 2000. – 604 с.